

Wyrok z dnia 29 września 2004 r., II CK 539/03

Niedopuszczalne jest zamieszczenie w umowie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością postanowienia wyłączającego zysk spółki od podziału w razie niepodjęcia przez wspólników uchwały o rozporządzeniu nim (art. 191 k.s.h.).

Sędzia SN Gerard Bieniek (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Tadeusz Domińczyk

Sędzia SN Marian Kocon

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Antoniego Andrzeja A. przeciwko "A.-T.", spółce z o.o. w S. o stwierdzenie nieważności uchwały, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 29 września 2004 r. kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 26 czerwca 2003 r.

oddalił kasację

Uzasadnienie

Powód jako wspólnik pozwanej spółki z o.o. domagał się stwierdzenia nieważności uchwały podjętej przy jego sprzeciwie przez nadzwyczajne zgromadzenie wspólników w dniu 4 października 2001 r., na mocy której doszło do zmiany umowy spółki. Paragraf 11 ust. 1 tej umowy otrzymał brzmienie: „wspólnicy w drodze uchwały rozporządzają zyskiem spółki; o ile zgromadzenie wspólników nie rozporządzi zyskiem jest on wyłączony od podziału”. Powód twierdził, że ta uchwała jest sprzeczna z przepisami kodeksu spółek handlowych, gdyż stwarza możliwość powstawania sytuacji, w której wspólnik, mimo wypracowanego zysku, zostanie go pozbawiony przez to, że zgromadzenie wspólników nie podejmie uchwały o podziale zysku. W ten sposób powód jako wspólnik zostanie pozbawiony ochrony prawnej, gdyż może jedynie skarżyć uchwały podjęte, a nie uchwały, których nie podjęto.

Podzielając tę argumentację Sąd Okręgowy stwierdził nieważność zaskarżonej uchwały, a Sąd Apelacyjny w Poznaniu wyrokiem z dnia 26 czerwca 2003 r. oddalił apelację pozwanej spółki. Wyrok ten zaskarżyła pozwana spółka, zarzucając jedynie naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 191 k.s.h. i wnosząc o zmianę wyroku przez oddalenie powództwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Spór sprowadza się w istocie do prawidłowej wykładni art. 191 k.s.h., dotyczącego podziału zysku. W przepisie tym, który jest odpowiednikiem art. 191 k.h., wprowadzono jednak istotne zmiany merytoryczne, art. 191 § 1 k.h. stanowił bowiem, że wspólnicy mają prawo do czystego zysku, wynikającego z rocznego bilansu, jeżeli w myśl umowy spółki czysty zysk nie został wyłączony od podziału. Na tle stosowania tego przepisu należy zwrócić uwagę na dwa orzeczenia Sądu Najwyższego. W wyroku z dnia 6 sierpnia 1999 r., III RN 31/99 (OSNAPUS 2000, nr 13, poz. 496) Sąd Najwyższy stwierdził, że uchwała zgromadzenia wspólników spółki z o.o. wyłączająca zysk od podziału bez wyraźnego upoważnienia w umowie jest nieważna z mocy prawa, a pozostawienie zysku w spółce na podstawie takiej uchwały jest nieodpłatnym świadczeniem wspólników na rzecz spółki. Z kolei w wyroku z dnia 29 listopada 1996 r., III CKN 16/96 (OSP 1997, nr 3, poz. 66) Sąd Najwyższy przyjął, że uchwała zgromadzenia wspólników o zmianie umowy spółki, polegająca na wprowadzeniu możliwości podjęcia uchwały zgromadzenia wspólników o wyłączeniu w całości lub w części zysku od podziału, nie uszczupla praw poszczególnych wspólników, gdyż wyłączenie zysku od podziału i przeznaczenie go na rozszerzenie działalności spółki, prowadzi do zwiększenia majątku spółki, a tym samym do zwiększenia wartości udziałów poszczególnych wspólników.

Artykuł 191 k.s.h. przyjmuje inne rozwiązania prawne. Zgodnie z § 1 tego artykułu, wspólnik ma prawo do udziału w zysku wynikającym z rocznego sprawozdania finansowego i przeznaczonym do podziału uchwałą zgromadzenia wspólników, z uwzględnieniem art. 195 § 1 k.s.h. (dot. warunków wypłaty zaliczki na dywidendę). W art. 191 § 2 zastrzeżono, że umowa spółki może przewidywać inny sposób podziału zysku, z uwzględnieniem jednak art. 192-197 k.s.h., a w art. 191 § 3 k.s.h. przyjęto, że jeżeli umowa spółki nie stanowi inaczej, zysk przypadający wspólnikom dzieli się w stosunku do udziałów. Z unormowań zawartych w art. 191 k.s.h. wynika, że ograniczono zakres swobody stron w ustalaniu podziału zysku,

przepis art. 191 § 2 k.s.h. wyraźnie bowiem przesądza, że postanowienia zawarte w art. 192-197 k.s.h. mają charakter przepisów *iuris cogentis*, co oznacza, iż reguły w nich zawarte nie mogą być modyfikowane postanowieniami umowy spółki, a tym bardziej uchwałami wspólników. Można więc stwierdzić, że jedynie w granicach określonych przepisami art. 192-197 k.s.h. do podejmowania zasadniczych decyzji w sprawie podziału zysku uzyskanego przez spółkę uprawnieni są zawsze wspólnicy. Mogą oni więc w tych granicach określić w umowie spółki inne reguły podziału zysku, niż wynikające z art. 191 § 3 k.s.h. (zysk dzieli się w stosunku do udziałów). Jeżeli zatem w umowie spółki określono inny sposób podziału zysku, niż to wynika z reguły ustawowej wyrażonej w art. 191 § 3 k.s.h. (przy zachowaniu norm bezwzględnie obowiązujących art. 192-197 k.s.h.), to wówczas uchwała wspólników określa jedynie, czy w ogóle ma dojść do podziału zysku i jaka część zysku zostaje przeznaczona na dywidendę. W takiej sytuacji uchwała zgromadzenia wspólników nie określa zasad podziału zysku, gdyż zgodnie z art. 191 § 2 k.s.h. zagadnienia te uregulowano w umowie spółki. Wynika to wprost z art. 231 § 1 pkt 2 k.s.h., w którym zastrzeżono wyłączną kompetencję zgromadzenia wspólników do powzięcia uchwały o podział zysku, jeżeli zgodnie z art. 191 § 2 k.s.h. sprawy te nie zostały wyłączone spod kompetencji zgromadzenia wspólników.

Jeżeli zaś w umowie spółki nie określono innego niż to wynika z art. 191 § 3 sposobu podziału zysku, to wówczas o sposobie podziału decyduje uchwała zgromadzenia wspólników, przy uwzględnieniu reguł wynikających z art. 192-197 k.s.h. W takim przypadku nie ma konieczności uzyskania jednomyślności wspólników, a dla powzięcia uchwały wystarcza większość głosów określona w umowie spółki lub w przepisach kodeksu spółek handlowych.

Umowa spółki – określając sposób podziału zysku – może też wyraźnie przesądzać, że wspólnicy mają prawo do dywidendy w określonej (np. procentem) wysokości, w razie zatwierdzenia przez wspólników sprawozdania finansowego spółki wykazującego zysk z prowadzonej w danym roku obrotowym działalności spółki. Tylko w tym przypadku wspólnicy uzyskują roszczenie o wypłatę należnej im części zysku, po zatwierdzeniu na zgromadzeniu wspólników sprawozdania finansowego spółki (w tym bilansu oraz rachunku zysku i strat). Jeżeli natomiast umowa spółki nie zawiera takich wyraźnych postanowień bądź też powtarza ustawową regułę z art. 191 § 1 k.s.h., czyli przewiduje, że wspólnicy mają prawo do części zysku przeznaczonego na wypłatę dywidendy uchwałą zgromadzenia

wspólników, wówczas do chwili podjęcia takiej uchwały nie mają oni roszczenia do spółki o wypłatę im jakiegokolwiek dywidendy. Takie rozwiązanie zawarto w § 11 pkt 1 zdanie pierwsze umowy spółki w niniejszej sprawie, przyjmując, że „wspólnicy w drodze uchwały rozporządzają zyskiem spółki”. Jest to zatem powtórzenie reguły, którą wyraża art. 191 § 1 k.s.h. Spór dotyczy dalszej części treści § 11, w którym – kwestionowaną uchwałę – dodano zdanie, że „o ile zgromadzenie wspólników nie rozporządzi zyskiem, jest on wyłączony od podziału”. Pozwana spółka uzasadnia wprowadzenie takiego postanowienia tym, że ustawodawca, warunkując podział zysku od powzięcia uchwały przez zgromadzenie wspólników, nie uregulował konsekwencji nie podjęcia takiej uchwały. Twierdzi się też, że w ramach art. 191 § 2 k.s.h. dotyczącego możliwości innego uregulowania w umowie spółki sposobu podziału zysku, niż wynika z art. 191 § 3 k.s.h. dopuszczalne jest postanowienie, iż niepodjęcie uchwały przez zgromadzenie wspólników o podziale zysku oznacza wyłączenie go od podziału.

Stanowiska tego nie można podzielić, gdyż, po pierwsze, podjęcie uchwały przez zgromadzenie wspólników o przeznaczeniu zysku do podziału byłoby zbędne jedynie wówczas, gdyby umowa spółki jednoznacznie zastrzegła, że wspólnicy mają prawo do dywidendy w określonej wysokości i prawo to (roszczenie) nabywają z chwilą zatwierdzenia sprawozdania finansowego spółki wykazującego zysk z prowadzonej w danym roku obrotowym działalności spółki. W innych przypadkach podjęcie uchwały o podziale zysku jest niezbędne.

Po drugie, jeżeli w umowie spółki – na podstawie art. 191 § 2 k.s.h. – określono inny sposób podziału zysku, niż ustawowe zasady podziału przyjęte w art. 191 § 3 k.s.h., uwzględniając jednak przepisy art. 192-197 k.s.h., wówczas uchwała zgromadzenia wspólników określa jedynie, czy ma w ogóle dojść do wypłaty dywidendy i jaka wielkość zostaje przeznaczona na wypłatę dywidendy. Nikt nie kwestionuje zatem w tej sytuacji możliwości podjęcia przez zgromadzenie wspólników uchwały o wyłączeniu zysku od podziału.

Po trzecie, jeżeli w umowie spółki nie określono innego sposobu podziału zysku, niż wynika to z reguły ustawowej (art. 191 § 3 k.s.h.), wówczas w uchwale rozstrzyga się o tym, czy i w jakim zakresie zysk przeznacza się na wypłatę dywidendy, przy czym możliwe jest określenie innego sposobu podziału zysku, niż przewiduje to art. 191 § 3 k.s.h. Także w tej sytuacji zgromadzenie wspólników władne jest podjąć uchwałę o wyłączeniu zysku od podziału.

Po czwarte, przepis art. 191 § 2 k.s.h. upoważnia jedynie do określenia innego sposobu podziału zysku, niż wynika to z § 3 art. 191 k.s.h. Swoboda stron w ustaleniu sposobu podziału zysku podlega ograniczeniu jedynie przepisami art. 192-197 k.s.h. W ustaleniu innego sposobu podziału, o którym mowa w art. 191 § 2 k.s.h., nie mieści się wyłączenie od podziału zysku. To zgromadzenie wspólników w drodze uchwały decyduje, czy w ogóle zysk ma być przeznaczony do podziału oraz w jakiej części. Dopiero pozytywna w tym przedmiocie uchwała oznacza, że dokonuje się podziału albo w sposób określony w umowie spółki (umowne zasady podziału zysku) albo w art. 191 § 3 k.s.h. (ustawowe zasady podziału zysku).

Po piąte, jeżeli zgromadzenie wspólników nie podejmie uchwały w sprawie przeznaczenia zysku do podziału wyłączenia zysku od podziału, to pojawia się tzw. niepodzielony zysk z lat ubiegłych, który w bilansie spółki stanowi odrębną pozycję obok funduszy rezerwowych (por. ustawę z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. Nr 21, poz. 591 ze zm.). Wprawdzie art. 192 k.s.h. nie wymienia wprost kwot umieszczonych w bilansie jako „niepodzielony zysk z lat ubiegłych” wśród dodatkowych źródeł dywidendy, to jednak przekonywający jest pogląd, że fundusze te mogą powiększać sumę przeznaczoną na wypłatę dywidendy. Ten skutek będzie zniweczony wówczas, gdy przyjmie się w umowie spółki postanowienie, że niepodjęcie przez zgromadzenie wspólników uchwały w sprawie podziału zysku oznacza wyłączenie zysku od podziału.

Po szóste, nie można pomijać faktu, że podjęcie przez zgromadzenie wspólników uchwały w sprawie podziału zysku lub o wyłączeniu zysku od podziału, stwarza dla wspólnika możliwość jej zaskarżenia. Zaniechanie podjęcia tej uchwały możliwość taką wyłącza, co może godzić w interesy wspólnika.

Z tych przyczyn kasację oddalono (art. 393¹² k.p.c.).